

УДК 347.922+347.78

ВИДИ ПОЗОВІВ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ АВТОРА В ПОРЯДКУ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Кирдан Б.В., аспірант
кафедри цивільного права і процесу
Національна академія внутрішніх справ

Стаття присвячена виокремленню й характеристиці окремих видів позовів, які можуть висуватись автором через суд до особи, котра порушила, не визнала або оспорила його права. Розроблено класифікацію відповідних позовів.

Ключові слова: позов про захист прав автора, права автора, види позовів щодо захисту прав автора, цивільне судочинство.

Статья посвящена выделению и характеристике отдельных видов исков, которые могут предъявляться автором через суд к лицу, нарушившему, не признавшему или оспорившему его права. Разработана классификация соответствующих исков.

Ключевые слова: иск о защите прав автора, права автора, виды исков по защите прав автора, гражданское судопроизводство.

Kyrdan B.V. TYPES OF LAWSUITS FOR AN AUTHOR'S RIGHTS PROTECTION WITHIN THE CIVIL PROCEDURE

This scientific article is devoted to the separation and describing of certain types of lawsuits that can be appealed in court by the author to the person who outraged, did not admitted or contested his rights. The classification of the relevant lawsuits has been developed as a result of the research

Key words: lawsuit on an author's right protection, copyright, types of lawsuits to protect the author's rights, civil procedure.

Постановка проблеми. У сучасній правовій державі значна увага приділяється захисту у сфері інтелектуальної діяльності. Норми Конституції України закріплюють право кожної особи на свободу творчості. Автор має право творити в будь-якій сфері людської діяльності й має виключне право на використання результату своєї інтелектуальної діяльності. Для використання твору іншою особою потрібен дозвіл автора або особи, якій належить майнове авторське право. Однак не всі дотримуються актів правил, що призводить до необхідності захисту автором своїх конституційних прав, які були порушені, оспорені, не визнані, у судовому порядку шляхом висунення позову.

Ступінь розробленості проблеми. Окремі аспекти розгляду справ про захист прав автора та пов'язані з цим питання досліджували І.А. Бірюков, С.С. Бичкова, С.В. Бондаренко, О.А. Підпригора, О.О. Підпригора, В.В. Комаров, В.Р. Кравець, С.Я. Фурса, Г.В. Чурпіта, Р.Б. Шишка, А.С. Штефан, О.О. Штефан, М.І. Штефан та ін.

Однак на сьогодні нерозв'язаною залишається проблема визначення видів позовів щодо захисту прав автора, а це ускладнює дослідження питання захисту прав автора в порядку цивільного судочинства.

Тому за **мету статті** поставлено вироблення єдиного підходу до класифікації позовів у справах про захист прав автора.

Виклад основного матеріалу. У науці цивільного процесуального права України позови прийнято ділити за способом процесуального захисту. М.І. Штефан пропонував класифікувати позови залежно від характеру спірних відносин і в складі окремих правовідносин. Така систематизація допомагає виявити причини спорів і ефективність забезпечення правового регулювання в окремих галузях суспільних відносин, необхідність його зміни й удосконалення [8, с. 213].

На думку О.О. Штефан, позови, що впливають із авторських правовідносин, можна кла-

сифікувати на види за матеріально-правовими, процесуально-правовими ознаками та суб'єктами, які їх висувують.

Так, за матеріально-правовими ознаками науковець виділяє позови майнового характеру, позови особистого немайнового характеру та змішані, які диференціюються за їх спрямованістю на захист конкретних авторських прав. За процесуально-правовими ознаками (їхнім змістом) – позови про присудження, визнання й перетворювальні. Під ними розуміються встановлені в ст. ст. 52, 53 Закону України «Про авторське право і суміжні права» (далі – Закон) способи захисту суб'єктивних особистих і майнових авторських прав, які мають бути застосовані судом під вирішення ним конкретних справ із таких правовідносин [9, с. 8].

Згідно з ч. 2 ст. 16 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України, способами захисту цивільних прав та інтересів судом можуть бути такі: 1) визнання права; 2) визнання правочину недійсним; 3) припинення дій, яка порушує право; 4) відновлення становища, яке існувало до порушення; 5) примусове виконання обов'язку в натурі; 6) зміна правовідношення; 7) припинення правовідношення; 8) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; 9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди; 10) визнання незаконними рішень дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб. Суд також може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, який установлено договором або законом.

Крім цього, у ч. 1 ст. 52 Закону деталізовано способи цивільно-правового захисту саме прав автора.

Зважаючи на викладене, ми погоджуємось, що за способом захисту позови щодо захисту прав автора можна класифікувати на позови про визнання (п. п. 1, 2 ч. 2 ст. 16 ЦК України, ст. 52 Закону), позови про присудження

(п. п. 3–5, 8, 9 ч. 2 ст. 16 ЦК України) та перетворювальні позови (п. п. 6, 7 ч. 2 ст. 16 ЦК України).

Позов суб'єкта авторського права про визнання – це позов, за допомогою якого уповноважена особа вимагає захистити її права шляхом підтвердження наявності чи відсутності в неї переважного авторського права.

Проаналізувавши законодавство з питань захисту прав автора, можна визначити, що позовом про визнання є, наприклад, позов про визнання та поновлення прав автора, у тому числі шляхом установлення заборони вчинення дій, що порушують авторське право чи створюють загрозу їх порушення (п. а ч. 1 ст. 52 Закону).

Варто зазначити, що М.І. Штефан позови про визнання ділить на позитивні та негативні. Позитивні – це ті, що спрямовані на встановлення наявності певних правовідносин, а негативні – на їх відсутність [8, с. 216]. Такий поділ, на нашу думку, не має практичного значення, однак посідає своє місце в загальній класифікації позовів.

Визнання прав автора надає можливість (залежно від суб'єкта авторського права) домагатися визнання його автором твору; суб'єктом авторського права, який набув майнових авторських прав відповідно до договору або закону.

Позов суб'єкта авторського права про присудження спрямовується на поновлення порушеного права автора й усунення наслідків такого порушення. Через висунення зазначеного позову від суду вимагається поновити становище, що існувало до порушення права, і припинити дії, які його порушують, зокрема присудження виконання обов'язку в натурі і стягнення з відповідача збитків у встановлених законом або договором випадках, штрафу, пені тощо [7, с. 212].

Указані позови можуть висуватися в тих випадках, коли порушення прав автора має тривалий характер, наприклад, тиражується твір або фонограма, здійснюється публічне виконання твору тощо.

Між іншим, позови, у яких від відповідача вимагається утриматися від певної дії (діяльності), називаються ще позовами про заборону. Проте їх не потрібно виокремлювати, оскільки вони є різновидом позовів про присудження [5, с. 336].

До позовів про присудження доцільно зарахувати, наприклад, такі позови щодо захисту прав автора:

- про поновлення порушених прав і (або) припинення дій, що порушують авторське право чи створюють загрозу їх порушення;
- про відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
- про відшкодування збитків (матеріальної шкоди), включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником унаслідок порушення ним авторського права, або виплату компенсацій;
- про припинення підготовчих дій до порушення авторського права, у тому числі припинення митних процедур, якщо є підозра, що можуть бути пропущені на митну територію України чи з її митної території контрафактні примірники творів, фонограм, відеограм, засоби обходу технічних засобів захисту, у порядку, передбаченому Митним кодексом України (п. п. б–д ч. 1 ст. 52 Закону).

І нарешті, перетворювальні позови. Ці позови спрямовані на зміну або припинення правових відносин. Існування перетворювальних позовів

деякими науковцями заперечувалось на тій підставі, що їх можна зарахувати або до позовів про визнання, або до позовів про присудження. Крім того, окремі вчені наголошували, що закон не наділяє суд правом здійснення нормотворчої діяльності [7, с. 212].

Однак варто погодитись із думкою В.В. Комарова, який зазначає, що такі висновки суперечать чинному законодавству, яке передбачає можливість висунення позовів про зміну чи припинення правовідносин окремо від позовів про визнання чи про присудження (ст. 16 ЦК України). Це зовсім не означає, що суд творить правовідносини. Він змінює чи припиняє наявні правовідносини, оскільки тільки суд компетентний це зробити, а сторони мають право на їх зміну чи припинення ще до виникнення процесу [3, с. 520].

Існують й інші класифікації позовів. Зокрема, деякі науковці вважають, що позови потрібно ділити залежно від характеру спірних правовідносин, які виникають із цивільних, житлових, земельних, сімейних, трудових та інших правовідносин. Кожний із цих видів позовів можна ділити залежно від інститутів чи окремих норм галузей права [3, с. 517; 5, с. 338]. Наприклад, у межах позовів, що виникають із цивільних правовідносин, можна виділити позови про захист прав автора.

Кожна з вищезазначених класифікацій має свої особливості. Однак, ураховуючи характер і специфіку справ про захист прав автора, ми пропонуємо розмежовувати відповідні позови за такими критеріями.

Зокрема, за характером відносин, що виникають унаслідок порушення, невизнання або оспорення прав автора, є такі:

1) позови щодо захисту немайнових прав автора. Автор має право звернутися через суд до особи, яка порушила, не визнала або оспорила його немайнові права відповідно до ст. 14 Закону;

2) позови щодо захисту майнових прав автора. Автор висуває такий позов у разі порушення його майнових прав, визначених у ст. 15 Закону.

Залежно від наявності факту реєстрації порушених, невизнаних чи оспорених прав, автора можна виокремити такі:

1) позови, що стосуються незареєстрованих прав автора. Відповідно до ч. 2 ст. 11 Закону, авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення, для його виникнення і здійснення не вимагається реєстрації;

2) позови, що висувуються у зв'язку з порушенням, невизнанням чи оспоренням зареєстрованих прав автора. Автор має право зареєструвати результат своєї інтелектуальної діяльності протягом строку охорони авторського права (ч. 5 ст. 11 Закону). Державна реєстрація здійснюється центральним органом виконавчої влади у сфері інтелектуальної власності в порядку, визначеному Постановою Кабінету Міністрів України «Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір» від 27 грудня 2001 р. № 1756.

Позови про захист прав автора також можна класифікувати за кількістю осіб, які створили твір, права щодо якого порушено, не визнано чи оспорено, на такі:

1) позов на захист прав автора, який одноособно створив твір;

2) позов, що висувається одним зі співавторів (співавторами). Достатньо часто об'єкт ав-

торського права створюється кількома особами спільно, які іменуються співавторами. Останні мають рівні права щодо захисту своїх порушених, невизнаних чи оспорених прав, пов'язаних із створеним ними твором.

Залежно від того, з приводу первинних чи похідних прав автора висувається позов до суду, поділимо позови на такі:

1) позови, що виникають із факту створення об'єкта авторського права;

2) позови, що впливають із захисту похідних авторських прав. Зокрема, такими є позови щодо захисту прав правонаступників автора, яким права останнього перейшли в порядку спадкування. Такі особи мають право звертатися до суду, серед іншого, з питань протидії перекручуванню, спотворенню чи іншій зміні твору, а також будь-якого посяганням на твір, що може завдати шкоди честі й репутації автора.

Також до указанного виду позовів можна зарахувати позови внаслідок порушення, невизнання чи оспорення прав на твір, який перейшов у суспільне надбання в порядку, визначеному в ст. 30 Закону.

Крім того, на нашу думку, позовами, що впливають із захисту похідних авторських прав, є позови, які стосуються спорів щодо відповідальності за невиконання умов авторських договорів (ст. 34 Закону).

Залежно від виду відносин, із яких виник спір щодо захисту прав автора, потрібно розмежувати такі позови:

1) що виникають із договірних правовідносин. У разі порушення умов договору щодо використання об'єктів авторського права автор звертається до суду з метою врегулювання договірних відносин і (або) притягнення сторони, яка порушила умови договору, до відповідальності, передбаченої договором або законом;

2) що виникають із недоговірних відносин, подаються такі позови в разі, коли між потерпілим і винною особою не було укладено договору або шкоду завдано поза межами договірних правовідносин. В означеному випадку особа, чиї права порушені, оспорені, не визнані, може скористатися тими засобами захисту, які встановлені законом.

Звичайно, наведену класифікацію не можна вважати вичерпною, адже можна ділити позови щодо захисту прав автора й за іншими критеріями.

Висновки. Наостанок варто зазначити, що класифікація позовів у справах про захист прав автора є надзвичайно різноманітною. Наведена нами розгорнута класифікація, як нам видається, розкриває всі особливості видів позовів, що можуть висуватися до суду в разі порушення, оспорювання чи невизнання прав автора.

У будь-якому разі класифікація відповідних позовів буде вдосконалюватись водночас із розвитком цивільного законодавства й законодавства про авторське право. Але незалежно від цього, практичне значення й ефективність наведеної класифікації зумовлюються тим, що зарахування окремого позову щодо захисту прав автора до певного виду допомагає визначити особливості процесуального порядку його розгляду.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондаренко С.В. Авторське право та суміжні права : [курс лекцій] / С.В. Бондаренко. – К. : Ін-т інтел. власн. і права, 2008. – 288 с.
2. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.
3. Курс цивільного процесу : [підруч.] / [В.В. Комаров, В.А. Бігун, В.В. Баранкова та ін.] ; за заг. ред. В.В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 1352 с.
4. Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 р. № 1756 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 52. – Ст. 2369.
5. Цивільне процесуальне право України : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / [С.С. Бичкова, І.А. Бірюков, В.І. Бобрик та ін.] ; за заг. ред. С.С. Бичкової. – К. : Атіка, 2009. – 760 с.
6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
7. Штефан А. Передумови права на пред'явлення позову про захист авторського права / А. Штефан // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2012. – № 6. – С. 80–85.
8. Штефан М.Й. Цивільне процесуальне право України: Академічний курс : [підруч.] / М.Й. Штефан. – К. : Вид. дім «Ін Юре», 2005. – 624 с.
9. Штефан О.О. Позовне провадження у справах з авторських і суміжних правовідносин у цивільному судочинстві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О. О. Штефан. – К., 2000. – 19 с.